

Teorie rodiny - klasické teorie rodiny v 19. století (Durkheim, Le Play), velké teorie 50.let (Parsons, Goode), moderní sociologické školy a směry (teorie sociální směny, teorie systému, sociobiologie, teorie konfliktu, sociální konstrukce reality, symbolický interakcionismus).

vysvětlení principů na nichž je založena sociální organizace lidské reprodukce
zabývají se příbuzenskými organizacemi, souvisejícími symboly, genealogickými strukturami a příbuzenskými a klanovými vazbami

1. Klasické teorie rodiny v 19. století

Institucionální historicko-právní škola

zabývaly se hlavně střední a vyšší vrstvou (měšťanská rodina)
systém norem (právních) - vliv na rodinné, manželské, rodičovské, sexuální, příbuzenské chování a tím vliv i na role a povinnosti v rámci celé společnosti
prostřednictvím právních norem – analýza forem manželství a rodiny (právo manželské, rodinné, vlastnické a dědické)
opomíjely sociální normy a sociální vztahy

představitel: Henry Sumner Maine (1822 – 1888)

profesor občanského práva v Cambridge, vysoký správní úředník v Indii
spis: Starobylé právo (Ancient Law, 1861)
srovnával právně-historické prameny z antického Říma a právní systémy ostatních starých kultur a evropských společenství, včetně západní Evropy 19. století
!neprováděl žádné empirické výzkumy – pro ověření
vychází z římského a indoevropského práva – důraz klade na patriarchální rysy těchto kultur
stanovuje statusové a smluvní právo
statusové právo – předindustriální, primitivní společnosti, velkorodina a příslušnost k ní určuje status jejích členů (jedinec nemá právní subjektivitu, sociální možnosti jedince závisí na sociálním statutu rodiny)
smluvní právo – industriální společnost, příbuzenská rodina se rozpadá a ztrácí svou funkci, pozornost obrácena na jedince, který je nositelem rolí i právních závazků (zásah civilního práva)

2. Sociální kritikové a reformátoři

- přímý kontakt s realitou, zájem o nižší vrstvy ohrožené dynamickým vývojem (průmyslová revoluce)
- „čtvrtý stav“ – průmyslový proletariát – největší pozornost
- opírali se o empirické výzkumy

Radikální socialisté (Bedřich Engels, Karel Marx, August Bebel aj.) – revoluce - svržení kapitalismu a změna rodiny

A.Bebel – Žena a socialismus (1879) – osvobození ženy v proletářské rodině svržením kapitalistického řádu – „bible“ socialistického feministického hnutí

Evolucionismus

druhá polovina 19. století
rodina = instituce vzniklá historickým vývojem

opírá se o darwinismus a zavádí některé jeho prvky do historického vývoje společnosti později metodologická kritika (W. Windelband, H. Rookery, W. Dilthey) a etnografické výzkumy ostře kritizovaly tento směr

představitel: Herbert Spencer (1820 – 1903)

O studiu sociologie (Principales of Sociology, 1876-1896)

vyšším formám rodinného života porozumíme, pokud je budeme sledovat od nejnižších struktur (primitivní společnosti)

výchozí bod - vývoj přírody

ve spisu se zabývá mj. rodinou, promiskuitou, mnohomužstvím a mnohoženstvím

Etnologie

Lewis H. Morgan (1818 – 1881)

Snaha podat informace o pravěké společnosti, lidském pokroku od “divoštví, přes barbarství k civilizaci”

Vycházel z něj Bedřich Engels (1820 - 1895)

Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu (1884)

Émile Durkheim (1858 – 1917)

Úvod do sociologie rodiny (1888)

vychází z postupů historicko-právní školy tj. z právních pramenů, pomocí nichž zkoumá společenské jevy

Manželská rodina (1921)

Srovnává manželskou rodinu s rodinou patriarchální

patriarchální rodina – rodiče, ženatí synové, jejich ženy a děti (hl. Německo)

manželská rodina – vznik: klan – poté příbuzenská rodina – prostřednictvím dělby práce ztrácí funkci náboženskou, ekonomickou, politickou a vojenskou

z příbuzenské rodiny se vyčleňuje rodina manželská = nukleární

každý (i dítě) může mít svůj majetek

zásahy státu – větší omezení autority a práva otce

dosažením plnoletosti se dítě stává autonomním právním subjektem a ztrácí právní závislost na otci

po odchodu dětí zůstávají manželé sami → ztráta jednoho z nich – může vést k okamžitému rozpadu manželské rodiny x příbuzenské rodiny (záchranná síť)

omezení rizika: posilování zaměstnaneckých spolků – v určitých funkcích mohou zastoupit rodinu

ztráta významu stanoveného dědění majetku a sociálního statutu (pevnost a kontinuita rodiny) vede k destabilizaci rodiny

manželský pár = výlučná sociální vazba bez příbuzenských sítí

manželství a rodina akceptovány jen pokud jsou její členové uznáváni pro své osobní

hodnoty, nezávisle na své sociální roli (tím oslabována investice do rodiny, ale posilována instituce sňatku)

Frédéric Le Play (1806 – 1882)

Francouz, důlní odborník, cesty po Evropě a Asii
každý rok v létě studium dělnických rodin jak hospodaří s penězi

založil Společnost pro sociální ekonomii

rodina = základní jednotka studia společnosti (Le Play, Spencer, Comte)

nejpodstatnější informace lze vyčíst z rodinného rozpočtu - finanční prostředky těsně spjatý s životem rodiny

ve zkoumaných rodinách žil jako podnájemník (i opakovaně)

mimo rodinného rozpočtu si zaznamenával i lokality, pracovní příležitosti v rámci bydliště, pracovní poměry, náboženství, postoje členů rodiny, životní styl, hygienické návyky, sociální kontakty, volnočasové aktivity, částečně i rodinnou historii

!nové techniky v sociologickém výzkumu: zúčastněné systematické pozorování, případové studie, vytvořil schéma výzkumného rozhovoru a dotazník pro shromáždění údajů o vzniku rodinného rozpočtu

La Playova popisná monografická metoda – rozšířena do Francie, Německa, Belgie, Anglie – zde výzkumy chudoby, přelidněnosti, nezaměstnanosti

Na základě monografií vytvořil 3 typy rodin:

Patriarchální rodina (famille parentele)

Nomádi – Orient, asijské stepy a zemědělci - východní Evropa

práce bez nároku na odměnu ve prospěch rodiny

nemají osobní vlastnictví

čtyřgenerační rodiny s více nukleárními rodinami

vliv otce i po sňatku dětí

významná stabilita rodiny, dodržování tradic

slabším členům rodiny pomoc x schopným členům rodiny bráněn rozvoj

Nestabilní rodina (famille instable)

následek individualismu a industrialismu

bohaté a vzdělané vrstvy západní Evropy

skládá se z rodičů a neprovdaných dětí

po sňatku děti opouští rodiče (nemají žádné závazky)

mizí otcovská autorita i ochrana slabších členů rodiny

rodiče i neprovdaní členové rodiny ve stáří izolování, často umírají sami

schopní členové rodiny – úspěch a bohatství

Rozvětěná rodina (famille souche)

např. severní Německo – zemědělci, hospodáři

vzor pro sociální reformu – střed mezi oběma předchozími typy

základem rodinný dům – zůstává nejstarší syn i po sňatku – tato rodina je jádrem rozvětvené

rodiny a přebírá odpovědnost za rodinu - její kontinuitu a tradice

rodinné jmění – většinou 1 dědic – má však práva a povinnosti vůči zbylým členům rodiny

(starost o rodiče, vzdělání, hmotné zajištění sourozenců)

La Play -konzervatista, podpora sociální reformy
! vlastnictví kapitálu, domu, půdy, patriarchální autorita (otec), víra

(základní jednotka uspořádání sociálního organismu)

Evropští dělníci (1855)

studie 36 hornických rodin – 1855 datuje se vznik sociologie rodiny
počátek metodologického studia ekonomických a sociologických aspektů rodiny
zkoumání rodinného rozpočtu pomocí nových sociálně empirických metod – vznik empirické sociologie rodiny

Sociologie rodiny – ČR

Tomáš Garrigue Masaryk (1850 – 1937)

rovnoprávné postavení žen ve společnosti např. právo na vzdělání, volební právo
rodinou jako institucí se nezabýval

Charlotta Masaryková překlad John Stuart Mill Poddanství žen 1890
(Subjection of Women, 1851)

Emanuel Chalupný (1879 – 1958)

ovlivněn naturalismem

matriarchát (hlavní postavení ženy v příbuzenských svazcích) × gynaekokracie (vláda žen)
preferuje monogamii (reprodukční sociálně funkční vzorec)
zmiňuje se i o problematice incestu a homosexualitě, rodové diferenciaci (dnešní gender studies)
neuznával intelektuální rovnocennost žen

Inocenc Arnošt Bláha (1879 – 1960)

poukazuje na oficiálně monogamické vztahy, které jsou ve skutečnosti mnohomužské a mnohoženské – označuje tento stav za častou poruchu rodiny
zabýval se i chudobou a bytovými podmínkami rodin
zastávce emancipace žen (kritizuje „osvobození“ od rodinných závazků)
kritika vlivu reklamy (masmédií) na rodinu

Dílo:

Sociologie dětství (1927)

Dítě a prostředí (1933)

Dnešní krize rodinného života (1933)

Otakar Machotka (1899 – 1970)

techniky dotazníkového šetření a rozbor hromadných dat
zájem o sociálně potřebné rodiny (Praha) (podobně jako F. Le Play)
zakladatel manželských poraden v ČR

Dílo:

K sociologii rodiny: příspěvek k metodám empirické sociologie (1932)

Velké teorie 50. léta 20. století

hospodářský růst ⇒ růst blahobytu ⇒ poválečný baby – boom ⇒ růst příměstských sídlišť ⇒ neolokalita (nově založená rodina zakládá i samostatnou domácnost v novém domě) ⇒ nukleární rodina

v ČR v 50. letech sociologie zakázána – pohled na společnost

Strukturální funkcionalismus

USA – 50. léta

Talcott Parsons (1902 – 1979)

vychází z Durkheima, Webera a Freuda

holistický přístup ⇒ sociální systém složen z prvků (subsystémů), které mají vlastní strukturu a navzájem i jako celek plní určité funkce

sociální systém ⇒ snaha minimalizovat změny ⇒ dynamická rovnováha a stabilita

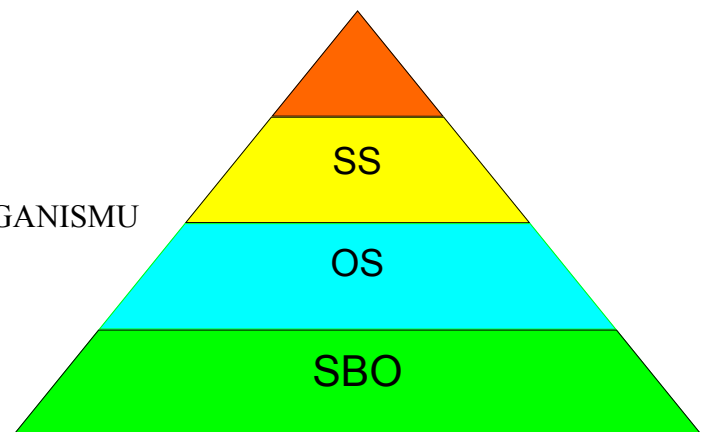
4 základní systémy společnosti

KS: KULTURNÍ SYSTÉM

SS: SOCIÁLNÍ SYSTÉM

OS: OSOBNOSTNÍ SYSTÉM

SBO: SYSTÉM BEHAVIORÁLNÍHO ORGANISMU

-
- KS: systém hodnot a cílů ⇒ konformita k hodnotám ⇒ normy ⇒ základ fungování SS
  - SS: zajišťuje konformitu ⇒ sociální role prostřednictvím sociálních skupin ⇒ vznik institucí
  - OS: socializace ⇒ role ⇒ při nesplnění se uplatňují sankce ⇒ fungování společnosti a naplnění SBO
  - SBO: naplnění biologických, osobnostních, interakčních potřeb

Pyramida se dá otočit.

Ideální rodina pro Parsonsovu teorii:

- dvougenerační, noeolokální rodina, s dělením mužské a ženské role – nukleární rodina

Robert F. Bales

sociální vůdcovství

- expresivní – citové klima ve skupině - ženy
- instrumentální – koordinuje činnost skupiny - muži
- spojení expresivní a instrumentální = velcí vůdčové

Parsons a Bales:

Základní struktura rolí v nukleární rodině

	<i>instrumentální priorita</i>	<i>expresivní priorita</i>
<i>nadřazený</i>	otec (manžel)	matka (manželka)
<i>podřazený</i>	syn (bratr)	dcera (sestra)

Pokus o vysvětlení těchto problémů:

skupinová dynamika nukleární rodiny

tabu incestu

funkce vrstevnických skupin adolescentů

emoce v rodině ⇒ sociálně regulovány (matka (žena) + otec (muž) = sexuální láska (monopol manželství) – genitální eroticismus) ⇒ odděleno od pregenitálního eroticismu (láska mezi rodiči a dětmi) ⇒ erotický vztah dítěte k rodičům blokován, prot. jinak hrozí incest, ohrožení vztahu matky a otce, hledání partnera/ky mimo rodinu ⇒ příprava „zrušení rodiny“ a tím i obnova v dalších generacích

erotické pouto mezi rodiči a dětmi přerušeno mnohem dříve než je dětmi navázáno erotické pouto vně rodiny

„latentní“ perioda – etapu v socializaci přebírá sexuálně homogenní vrstevnická skupina (ve všech kulturách) ⇒ budování autonomie, učení se mužské a ženské roli ⇒ umožnění navázat vztah k druhému pohlaví

přísná dělba rolí (hl. mezi otcem a matkou) ⇒ otec = živitel (breadwinner), matka = citové klima rodiny ⇒ není mezi nimi soutěživost, méně závidi, žárlivosti, pocitů méněcennosti

Parsons

nukleární rodina = uzavřený systém s omezenými a nevýznamnými styky mezi příbuznými v širší rodině (x tradiční rodina)

Dílo:

Rodina, socializace a interakční proces (Family, Socialization and Interaction Process, 1955) (+Robert F. Bales)

Teorie manželské rodiny (conjugal family)

reakce na strukturální funkcionalismus

William J. Goode

dílo: Světová revoluce a rodinné vzorce (World Revolution and Family Patterns, 1963)

manželská rodina (rodinný život) = vzorec (pattern) rodinného chování a vzájemných vztahů

znaky:

autonomie manželské rodiny (vyloučení širšího okruhu příbuzných)

práva a povinnosti širší rodiny nejsou definována ⇒ oslabení morální kontroly příbuzenstvem adaptace jen v rámci manželského páru

výběr partnera bez kontroly rodičů tj. svobodnou volbou – emocionální složka

sňatkový věk – vyšší ⇒ čas na výběr

rozvod = legitimní alternativa vzorce rodinného chování

rovnost mezi mužem a ženou

rekapitulace - Goode:

vzorec nemusí obsahovat všechny znaky

manželská rodina = ideál pro průmyslovou společnost ⇒ umožnila vývoj Z společnosti, základ vzniku globalizace (snadná mobilita – geografická i sociální, výkonová orientace, individualismus)

<i>Parsons</i>	<i>Goode</i>
zapojení rodinného systému do celého sociálního systému s přihlédnutím k vnitřní rodinné dynamice	mezikulturní srovnání s ohledem na historický vývoj, vytyčení znaků rodinného chování

Kritika modelů z 50. let

60. léta – nepokoje, snaha o sociální změny

kritika Talcotta Parsonse

tj. kritika stálé, přirozené funkční rodiny s přesně diferencovanou mužskou a ženskou rolí

Michael Young, Peter Willmott

silné svazky mezi mladými matkami a jejich matkami, časté návštěvy prarodičů (Londýn, dělnická třída, středostavovské rodiny)

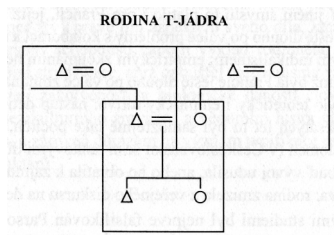
Colin Rosser, Christopher Harris

základní jednotkou příbuzenstva není nukleární rodina, ale svazek, který vzniká mezi generacemi po sňatku dětí tzv. core family

core family – 2 rodiny prarodičů, rodiče, vnoučata

Goldthorpe

T – core ⇒ vytvořil schéma

Colin Bell

dílo:

Středostavovské rodiny: sociální a geografická mobilita (Middle class families: Social and Geographical Mobility, 1968)

středostavovské rodiny (práce, obchod):

1. měšťanské (burgesses)

v jednom místě

firma (2-3 generace)

pomoc při hledání místa, zakládání projektu, firmy apod.

(také u kvalifikovaných dělníků, svobodných profesí)

2. kariérové (spiralist)

časté stěhování

na 1. místě kariéra muže (děti a manželka v ústraní)

i přesto podpora prarodičů (na dálku)

po dosažení kariéry ⇒ větší volnost ⇒ návrat do „rodného“ místa

Eugene Litwak

výrazná kritika Parsonse

nesouhlasil s:

tvrzením, že dvougenerační nukleární rodina je pro demokratickou průmyslovou společnost nejvhodnější

tvrzením, že rozšířené rodinné vztahy jsou zábranou profesionální a geografické mobility

podpora rodičů při sociálním vzestupu mladé rodiny – častá a důležitá (např. hledání místa, hledání bydlení aj.)

geografická mobilita – hl. při emigraci, po usazení pozvání zbylých členů rodiny

typy rodin:

modifikovaná rozšířená rodina (modified extended family)

spolupráce autonomních rodin (× tradiční rodina – také spolupráce, ale dominovala závislost a hierarchie)

slabá, rozvolněná rodina (dissolving family)

formální organizace ⇒ přebírání fcí rodiny ⇒ pokud není relativní nezávislost ⇒ vztahy pouze mezi manžely × pokud relativní nezávislost (hl. socializace dětí) = nukleární rodina

Litwak rekapitulace:

nejvhodnější a nejrozšířenější typ rodiny ⇒ modifikovaná rozšířená rodina

!ALE připouští i existenci jiných funkčních typů rodiny!

jeho názory jsou uznávány dodnes